

Kv. Reykjavik 1

i stadsdelen Kista

Antikvarisk konsekvensanalys

2021 04 16

Nyréns Arkitektkontor

Innehåll

Inledning

Bakgrund och syfte	
Metod och upplägg	
Avgränsning och underlag	
Gällande lagrum	

Historik

Förhistoria	
Kista gård	
Utemiljö och trädgård	
Militärt övningsområde	
Folkhemsvision	
ABC-stad	
Kista gård under 2000-talet	

Nulägesbeskrivning

Övergripande struktur och karaktär	
Generalplanen	
IT-centrum och 2000-talets höga byggnader	
Kista gård, utemiljön	
Bebyggelse på Kista gård	
Spår av äldre strukturer - Kista gård	
Kv. Reykjavik 1	
Kv. Reykjavik 2	
Borgarfjordsgatan	

Kultuhistoriskt värde

Kultuhistoriska utgångspunkter	
Möjlighet till kunskap och förståelse	

Beskrivning av förslaget

3	Bakgrund	16
3	Kv Reykjavik 1	16
3	Planförslaget	16

Konsekvenser för kulturmiljön

	PBL Varsamhetskrav	18
	Ericssonhuset och VOLT-huset (L-huset)	18
4	Otillräcklig yta för skolgård	18
4	Mötet med Kista gård	18
5	Kista gårdsväg	18
5	Borgarfjordshusets skala	18
6	Borgarfjordshuset i sitt sammanhang	18
7		
7		

PROJEKTINFORMATION

Beställare: Nordika Fastigheter

Nyréns kulturmiljö

Linda Thörner, byggnadsantikvarie, certifierad sakkunnig avseende kulturvärden (k)

Marcus Ångeby, byggnadsantikvarie, certifierad sakkunnig avseende kulturvärden (k)

Nico van Gelderen, landskapsarkitekt

Nyréns Arkitektkontor

Fotografier där inget annat anges: Nyréns

Inledning

Bakgrund och syfte

Planområdet är beläget i Kista arbetsområde som avgränsas i sydväst av Hanstavägen, i nordväst av parkmarken kring Kista gård, i norr av ett parkstråk via Kista Alléväg och österut av Borgfjordsgatan.

I översiktsplanen pekas Kista ut som stadsutvecklingsområde för omfattande komplettering. Kompletteringen föreslås innehålla bostäder, service, verksamheter, gator, parker, kultur och idrottsytor. Enligt översiktsplanen finns behov av mötesplatser och såväl parktillgången som samhällsservicen behöver stärkas i stadsdelen.

Syftet med detaljplanen för Reykjavik 1 är att möjliggöra en utveckling av fastigheten med skola, bostäder och verksamheter som bidrar positivt till helhetsutvecklingen av Kista.

I närområdet finns bland annat detaljplanen för Kista Äng med cirka 1600 bostäder som godkändes av stadsbyggnadsnämnden 14 december 2017, pågående detaljplaner för Odde 1 med cirka 2000 bostäder, Playce (sporthotellet) inom Akalla 4:1 med idrott, bostäder, hotell och kontor samt detaljplan för tvärbanan på Kistagången.

Metod och upplägg

Inledningsvis har en kortfattad kulturmiljöutredning tagits fram. Kulturmiljöutredningen utgör en sammanställning av tidigare utredningar och befintligt material. I konsekvensanalysen görs en bedömning av förslagens påverkan på kulturmiljön och stadsbilden. Konsekvensanalysen är tänkt att fungera som ett av planarbetets underlag.

Avgränsning och underlag

Påverkan på kulturmiljön beskrivs utifrån ritnings- och presentationsmaterial framtaget av Kjellander Sjöberg Arkitekter och Topia landskapsarkitekter.

Gällande lagrum

Plan- och bygglagen

Enligt plan- och bygglagens 2 kap. 6 § ska *"bebyggelse och byggnadsverk utformas och placeras på den avsedda marken på ett sätt som är lämpligt med hänsyn till stads- och landskapsbilden, natur- och kulturvärdena på platsen och intresset av god helhetsverkan"*. Dessutom ska *"ändringar och tillägg i bebyggelsen göras varsamt så att befintliga karaktärsdrag respekteras och tillvaratas"*.

Varsamhetskravet i plan- och bygglagen, dvs. 8 kap. 17 §, gäller vid ändring och flyttning av alla byggnader, oavsett eventuellt utpekande eller skydd i detaljplan.

Den angränsande detaljplanen för Kista gård 1 och 2 har skydds- eller varsamhetsbestämmelser. Samtliga byggnader är q-märkta vilket innebär det är kulturhistoriskt värdefulla byggnader som inte får rivas samt omfattas av förvanskningförbudet, 18 kap. 13 §. Marken är också prickmarkerad vilket innebär att marken inte får bebyggas.

Kulturmiljölagen

Fornlämningar är lämningar efter människors verksamhet under forna tider, som har tillkommit genom äldre tiders bruk och som är varaktigt övergivna. För att automatiskt skyddas av Kulturmiljölagen kap 2 ska lämningen vara tillkommen före 1850.

I projektets närområde vid Kista gård längs med Kista gårdsväg finns en runristning med RAÅ-nummer: Spånga 164:1.

Det är förbjudet att utan tillstånd enligt kulturmiljölagen kap 2 rubba, ta bort, gräva ut, täcka över eller genom bebyggelse, plantering eller på annat sätt ändra eller skada en forn lämning.

Kulturhistorisk klassificering

Stockholms stadsmuseum har inte inventerat och klassificerat bebyggelsen i Kista, med undantag av Kista gård och kv. Odde 1. Blått är den högsta klassen och omfattar bebyggelse av synnerligen högt kulturhistoriskt värde.

Grön klassning innebär också ett högt kulturhistoriskt värde och betyder att bebyggelsen är särskilt värdefull från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt.

De olika klasserna kan kopplas till plan- och bygglagens varsamhetsbestämmelser och förbud mot förvanskning vid ändring (PBL kap 8:13, 8:14 och 8:17).

Stockholms stadsmuseum har även pekat ut Kista gård som en värdekärna (grön linje), som betyder ett "kulturhistoriskt värdefullt område" där särskilt uppmärksamhet behöver ägnas åt kulturhistoriska värden.

Läsanvisning

Beskrivande text är markerad med grå bakgrund.

Analyserande text är markerad med gul bakgrund.

Konsekvensbeskrivande text är markerad med röd bakgrund.

Historik

Förhistoria

Odlingslandskapet på Järvafältet har förhistoriska anor. Området har varit bebyggt åtminstone sedan järnåldern. Arkeologer har hittat över trehundra järnåldersgravar.

Framför Kista gård står det en runsten med namnen på de fyra äldsta Kistainvånarna som vi kan namnet på: *Barnen Sigvid och Jovurfrid reste stenen över sina föräldrar, Egvid och Holmfrid*. Stenen har flyttats till sin nuvarande placering någon gång i början av 1800-talet och dess ursprungliga placering är okänd.

Kista gård

Den gård som Kista har fått sitt namn efter hette tidigare Norgården och tillhörde byn Ärvinge. Gården började kallas Kista i början av 1700-talet på grund av gemensamma ägarförhållanden med den medeltida byn Kista i Sollentuna socken. Gården namngav i sin tur stadsdelen Kista.

Ortnamnet Kista är således inte ursprungligen knutet till denna plats. Namnet Kista är sammansatt av de fornsvenska orden *kvi* = "kreatursfälla" och *sta(d)*, som betyder plats eller ställe.

Källor från 1700-talet vittnar om en rad för samhället kända ägare som bland annat använde gården som sommarbostad med stora trädgårdsodlingar i sluttningarna mot söder.

Brandförsäkringen från 1826 beskriver inte mindre än 25 hus inom fastigheten. 1816 års karta tillsammans med brandförsäkringen vittnar om att huvudbyggnad, flyglar och källare står oförändrade sedan 1700-talet men att flera nya byggnader uppförts. Däribland brygghuset från omkring år 1800 och arbetarbostäderna som uppfördes under 1820-1830-talet. De nya byggnaderna

berättar om funktioner som var vanliga på större jordbruk såsom Kista gård. Flera ekonomibyggnader stod nordost om huvudbyggnaden och bildade en kringbyggd gård med bland annat ladugård, stall, färhus och oxhus.

År 1826 var gårdens alla byggnader rödfärgade, utom huvudbyggnadens knutbräder som var oljemålade, utan angivelse av färg men troligtvis vit.

Huvudbyggnaden uppfördes ursprungligen år 1717. Kista gård såldes 1835 och fick efter det ett flertal nya ägare. År 1851 togs den tidigare huvudbyggnaden ner och en ny återuppfördes på samma plats. Det var mer eller mindre en rekonstruktion som bevarade karaktären av en mindre herrgårdsbyggnad från 1700-talet.

År 1868 reverterades huvudbyggnaden med kalkbruk och blev därmed vitfärgad. Troligtvis fick även arbetarbostäderna revetering med spritputs kort därefter. Övriga byggnader kvarstod rödfärgade.

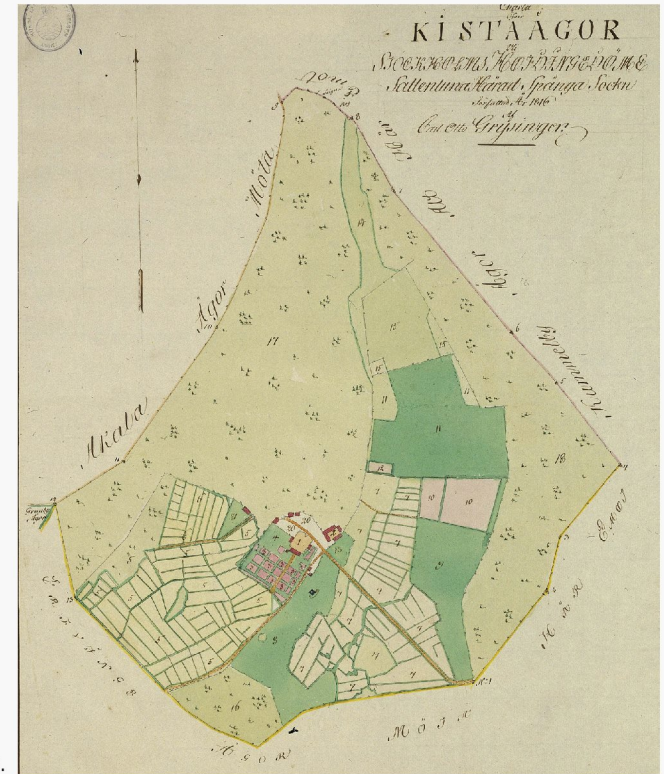

1.

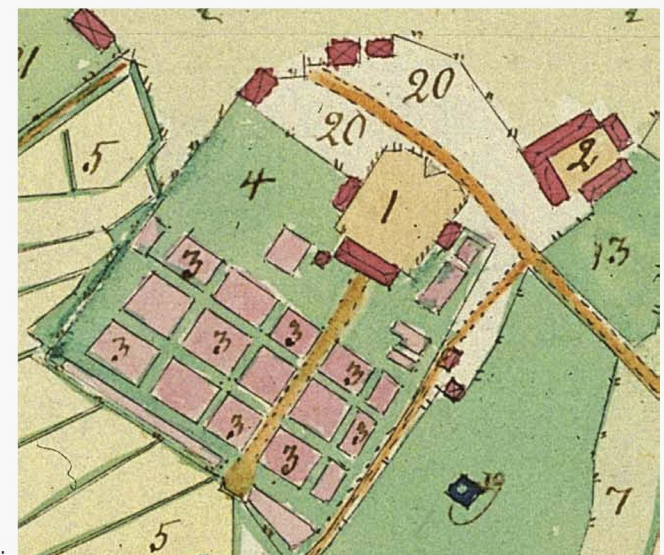
1. Runstenen norr om Kista gårds huvudbyggnad. Källa: SSM

2. "Charta öfver Kista ägor uti Stockholms Hövdingedöme, Sollentuna härad, Spånga socken. Författad År 1816". Kartan är en ägomätning och visar hela fastigheten med byggnader och odlingar. På kartan finns siffror som hänvisar till textförklaringar. Åkermarken ligger söder och öster om gården. Norrut och mot sydost dominerar ängs- och hagmarken. A98-18:2, Spånga socken, Lantmäteristyrelsens arkiv, Lantmäteriet.

3. Utsnitt karta ovan från år 1816

2.

3.

>> Historik

År 1886 såldes Kista gård till dess sista privata ägare som lät genomföra flera förändringar. Flyglarna från 1700-talet revs och på platsen för den västra uppfördes en ny byggnad. Byggnaderna försågs med tidstypiska lövsågerier. Flera av de äldre ekonomibyggnaderna revs. Spannmålmagsinet (nedbrunnen 2018) flyttades i början av 1900-talet när Kista Gårdsväg drogs fram mot Akalla.

Den nya byggnadssammansättningen behölls fram till 1970-talet. Miljön omkring Kista gård hade fortfarande en lantlig karaktär och Kista gångväg som angiorde gården från öster hade utvecklats till en allé.

Den bebyggelse som idag finns kvar vid Kista gård består av huvudbyggnaden (1852), norra flygeln (1893), en källare (1760), brygghus/tvättstuga (1800), arbetarbostäder (1820 och 1830). Spannmålmagasinet (1820) brann ner år 2018.

Utemiljö och trädgård

Kartan från 1816 visar att huvudbyggnaden och flyglarna inramade en grusad och inhägnad gårdsplan. Marken på övriga sidor av huvudbyggnaden, på var sida om gavlarna samt söderut, fördelas på ängsvall respektive trädgård. Odlingskvarteren ligger på var sida om en väg i linje från huvudbyggnadens mittaxel. På var sida planteringen ligger långsträckta kvarter som avgränsar trädgården från åkermarken.

Militärt övningsområde

År 1905 förvärvade staten Järvafältet, inklusive Kista gård. Mellan 1907 och 1970 fungerade Järvafältet som ett militärt övningsområde. Kista gård arrenderades ut och fortsattes att bedrivas som lantbruk. År 1955 lades lantbruket ned. När den militära verksamheten upphörde beslutades att bebygga området.

1. Flygbild över Kista gård 1972, Källa: SSM
2. Kista gård 1968. Källa: SSM
3. Vy mot huvudbyggnadens sydfasad och trädgården och den trädkantade axeln från sent 1700-tal/tidigt 1800-tal. Källa: SSM

Folkhemsvision

Första gången Järvafältet aktualiserades för civil användning var i slutet av 1940-talet när Stockholms stad inkorporerade Spånga. Vid denna tid gjorde även Solna stad och Sundbyberg anspråk på att få nyttja Järvafältet för framtida bostadsbebyggelse. På 1950-talet blev frågan allt mer angelägen för Stockholms stad. Bostadsutbyggnaden i de södra och västra förorterna, längs de nya tunnelbanelinjerna var snart fullt utnyttjade och Järvafältet var det enda större jungfruliga markområde som återstod inom stadens gränser.

Ortofoto från ca. 1960 visar hur området till största delen bestod av obebyggd skogs- och jordbruksmark. På 1950-talet var Kista gård en fårfarm med 450 får som såg till att hålla gräset kort på de militära flygfälten i området.

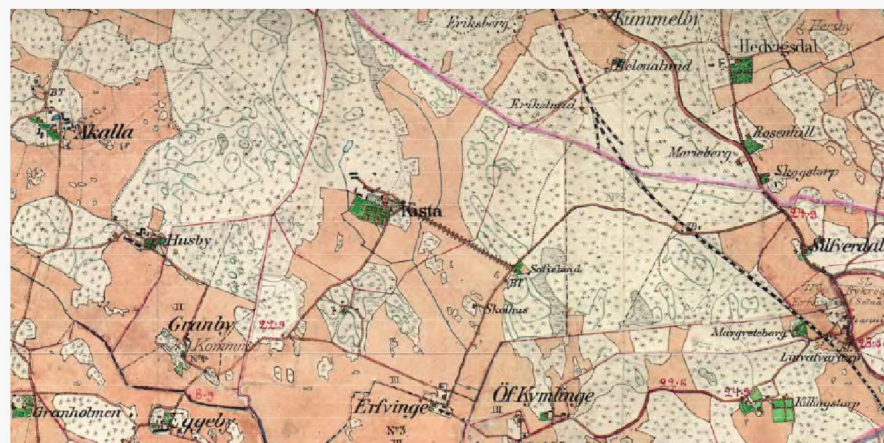
År 1962 presenterade den socialdemokratiska regeringen den så kallade "Järvabomben" som innebar att Järvafältet skulle disponeras för bostäder för ca 160 000 människor. Södra Järvafältet, det vill säga Rinkeby och Tensta, byggdes ut först. Regionplanekontoret hade börjat utarbeta den första dispositionsplanen för Järvafältet under tidigt 1960-tal och ett preliminärt förslag till generalplan för Södra Järva, Tensta – Rinkeby, presenterades 1963 och antogs 1965. Stadsdelarna kom under de följande åren att byggas ut mycket snabbt. Hösten 1967 flyttade de första hyresgästerna in i Tensta.

Endast två år senare, 1969, upprättades en generalplan för Kista, Husby och Akalla på Norra Järvafältet. Den stadfästes av Kungl. Maj:t i april 1971. Resultatet av planerna blev de nya sammanhängande stadsdelarna Kista, Husby och Akalla.

1.

1. Ortofoto ca 1960. Källa: Lantmäteriet och Stockholm stad.
2. Häradsekonomiska kartan, 1901. Källa: Lantmäteriet.
3. Kista under uppförande 1975. Till vänster i bild syns Kista gård och till höger löper Hanstavägen. Källa: SSM
4. Vy från huvudbyggnaden mot söder 1977. I bakgrunden syns Järvafältets exploatering. Källa: SSM
5. Utsnitt från Häradsekonomiska kartan 1901

2.

3.

4.

5.

ABC-stad

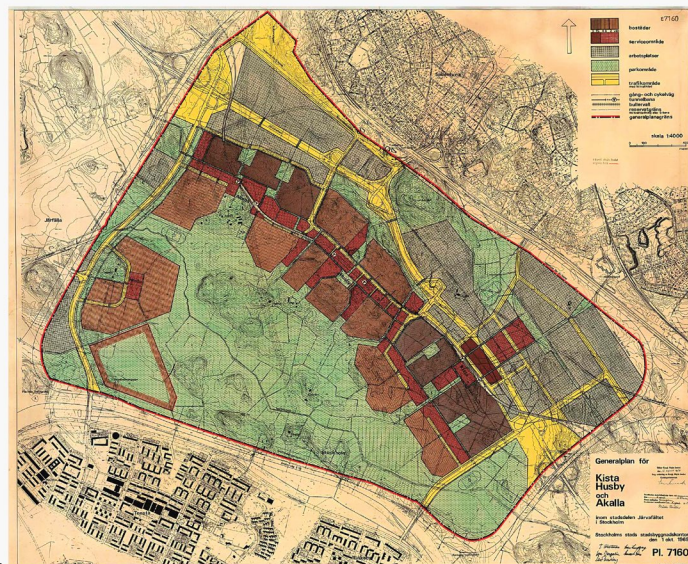
Kista är den yngsta av stadsdelarna på Järvafältet och var ett av de sista miljonprogramsområdena som byggdes mellan 1975 och 1980. Arkitekterna Jon Höjer och Sture Ljungqvist (Höjer och Ljungqvist arkitekter) blandade radhus, stjärnhus och terrasshus vilket gjorde bebyggelsen mer varierad än de andra stadsdelarna på Järvafältet. Både Kista, Akalla och Husby planerades som ABC-stadsdelar dvs med ambitionen att arbete, bostad och centrum skulle finnas på gångavstånd.

Kista gård under 2000-talet

1970 förvärfvades Kista gård av Stockholms stad som hyrde ut huvudbyggnaden till olika verksamheter och flygeln till bostad.

2008 upprättade Stockholms stad en ny detaljplan för Kista gård 1 och 2 och byggnaderna fick skyddsbestämmelser. Ett nytt större bostadsområde kring Kista gård med nya gatusträckningar och kvartersbebyggelse uppfördes och stod inflyttningsklart 2011. Bebyggelsen placerades på delar av den äldre trädgården och trädgården söder om huvudbyggnaden omgestaltades 2013 som stadspark, Kistagårdspark. Utgångspunkt i formgivningen var den äldre miljön med historiska spår, bland annat genom alléer, axlar, rumslighet och växter.

De två arbetarbostäderna låg då i vägen för exploateringen och beslutades att flyttas till sin nuvarande placering längs med Kista gårdsväg. Husens inbördes placering utmed en mindre väg, bredvid och efter varandra såsom vid en bruksgata, bedömdes vara eftersträvsvärd att bibehålla, liksom det visuella och symboliska avståndet till huvudbyggnaden.

1. Generalplan för Kista, Husby och Akalla 1969. Källa: SBK

2. Flygbild över hela ABC-stadsdelen Kista år 2001. Kista gård syns i bildens vänstra hörn. Källa: SSM

3. Arbetarbostädernas ursprungliga placering nordväst om huvudbyggnaden

4. Kista gårdsväg, till vänster syns arbetarbostädernas nya placering efter flytten 2006. Till höger syns magasinsbyggnaden som brann 2018. Källa: SSM

Nulägesbeskrivning

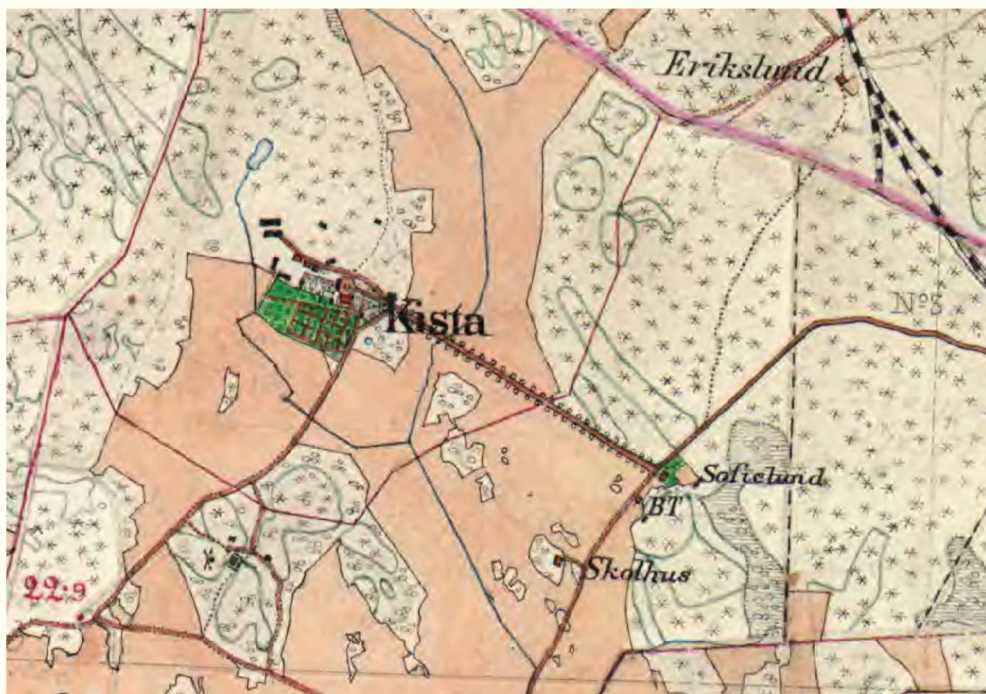
Övergripande struktur och karaktär

De historiska kartorna nedan - Häradsekonomiska kartan från 1901 och Ekonomiska kartan från 1951 - visar den ursprungliga övergripande stadslandskapsstrukturen med högre skogsbevuxna delar (utmark) och lägre delar med jordbruksmark. Kartorna visar dalgången söder om Kista gård, avgränsad av högre belägna skogspartier (utmark).

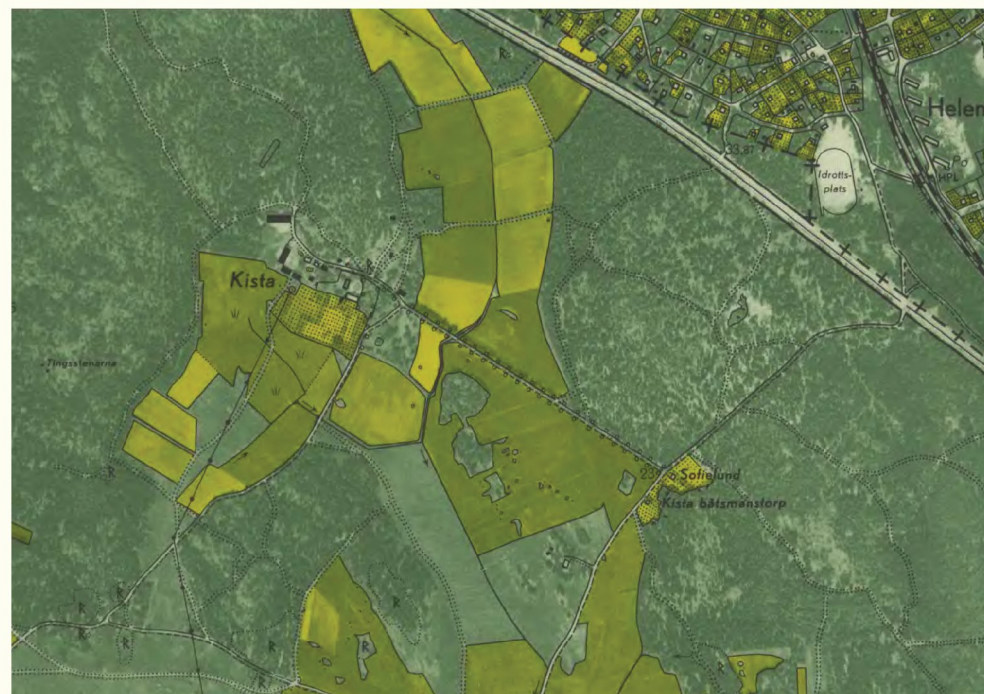
I dagsläget finns bara några få skogspartier och skogsbryn bevarade av den f.d. agrara landskapsstrukturen. Trots detta kan fortfarande något av den ursprungliga landskapsstrukturen upplevas, något som kartsekvensen och några vyer förtydligar.

Bevarat skogsparti och skogsbryn utmed Isafjordsgatan.

Häradsekonomiska kartan, 1901

Ekonomiska kartan, 1951

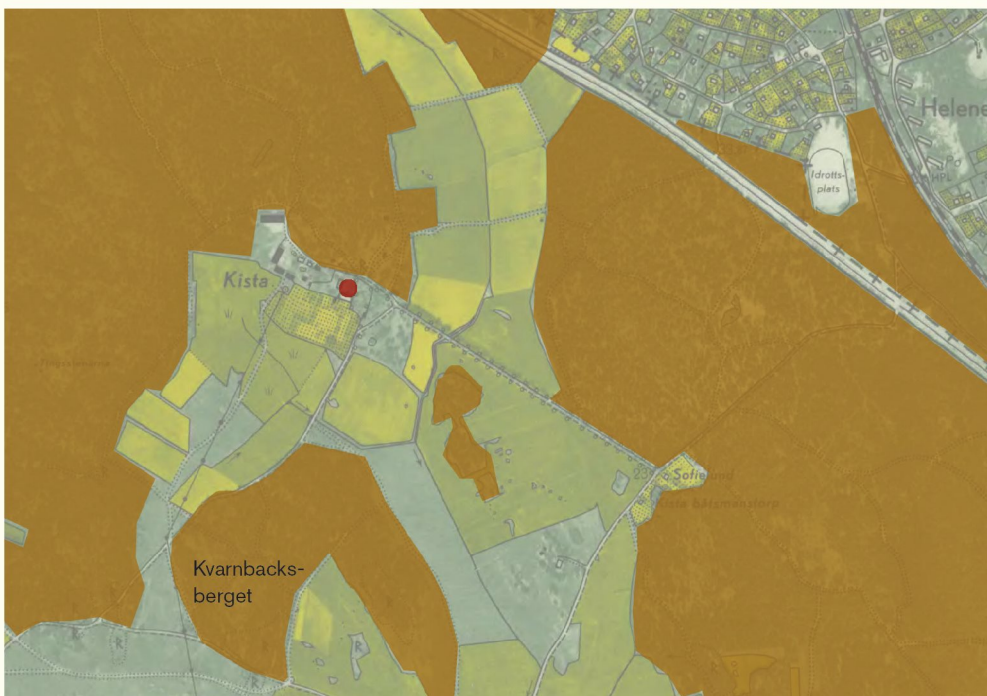
>> Nulägesbeskrivning

Vy från Kista gård. I bakgrunden syns Kvarnbacksbergets trädtoppar.

Vy från Kistagårdsparken. Bebyggelsen på höjden i bakgrunden ligger utmed Sorögatan och markerar ungefärligt det f.d. skogsbrynet som avgränsade dalgången söder om Kista gård.

Ekonomiska kartan, 1951

Utmark (skog) är markerad med brun kulör, Kista gård med röd prick.

Ortofoto, 2018. Ljusbrun: f.d. utmark/skog inte bevarad.

Mörkbrun. utmark/skogspartier som är kvar i dagsläget

Mörkbrun linje: skogsbryn kvar i dagsläget, ca. samma läge som 1951.

Inkom till Stockholms stadsbyggnadskontor - 2021-05-19, Dnr 2019-03406

Huvudtanken i generalplanen från 1969 var att de tre planerade stadsdelarna Akalla, Husby och Kista skulle bilda en sammanhängande bandstad men med sinsemellan delvis olika utformning. I sina övergripande strukturer är denna idé fortfarande möjlig att uppleva.

Stadsdelarna uppvisar en helt igenom utförd funktions och trafikseparering, med arbetsplatser i norr och bostadskvarter i söder. Enligt de ursprungliga planerna så skulle storskaliga arbetsplatsområden fungera som bullerskydd mot trafiklederna norr om stadsdelarna.

Det som planerades som Kistas arbetsplatsområde är idag Sveriges viktigaste IT-centrum. Denna utveckling inleddes 1976-77 när IBM och Ericsson etablerade sig i Kista. Under slutet av 1980-talet flyttade akademien hit när Kungliga Tekniska Högskolan, Stockholms universitet och Stockholms stad bildade Stiftelsen Electrum och förlade Institutet för Mikroelektronik i Electrum-huset.

Kista arbetsplatsområde består idag av en unik blandning av världsledande ICT-företag, småskaliga spjutspetsföretag och forskning i världsklass. År 2002 invigdes IT- universitetet vilket är ett samarbetsprojekt mellan KTH och Stockholms universitet. På Campus Kista finns idag ca 80 professorer och ca 5000 studenter från hela världen.

Under 2000-talet har tre höga byggnader uppförts i området och ett flertalet projekt syftar till att föra in bostäder i området för att skapa en ännu starkare stadsdel.

I Kista finns några av Stockholms högsta byggnader. Kista Science Tower (2003), Victoria tower (2011) och Kista torn (2015)

Kista gård består av en gårdstomt och en tillhörande trädgård i en sluttning ner mot Hanstavägen i söder. Gårdsmiljön är helt omgärdad och kringskuren av bebyggelse och vägdragningar som tillkommit i etapper från 1970-talet och framåt och som skapar en splittrad stadsbild med skilda karaktärer.

I söder löper den storskaliga Hanstavägen, en genomfartsväg med ursprung i generalplanen från 1969 som går parallellt med stadsdelarna Kista-Husby-Akalla. I öster möter Kista arbetsområde och kv. Reykjavik 1. Kontrasten mellan den äldre gårdsmiljön och omgivningen förstärktes åren omkring 2010 när ett nytt gatunät drogs i norr och väster. Samtidigt uppfördes fyra halvöppna bostadskvarter direkt väster om gården utmed Skagafjordsgatan. De två kvarteren som uppfördes närmast inpå Kista gård kringbyggs den historiska gårdsmiljön på två sidor och

vänder bostadsgårdar och förskolegård mot gårdens tidigare trädgård. Skalförskjutningen mellan gårdsbebyggelsens envåningsskala och flerbostadsbebyggelsens fem till sju våningar är påtaglig men mildras något av gårdens läge på en övre plåt i landskapet. Bostadskvarterens ljust putsade fasader ligger nära gårdsbebyggelsens vita fasader vilket gör att de, istället för att bilda en återhållsam fond, förtar upplevelsen av den kulturhistoriska bebyggelsen.

Fastigheten Kista gård 1, med gårdsbebyggelsen, markeras av en större grupp av storvuxna lövträd. Kista gårds återstående delar av den äldre trädgården söder om huvudbyggnaden omgestaltades 2011-2012 till stadspark, Kistagårdsparken, i samband med uppförandet av de nya bostadskvarteren utmed västra sidan. Utgångspunkt vid omgestaltningen var den historiska strukturen dock med en viss tolkning.

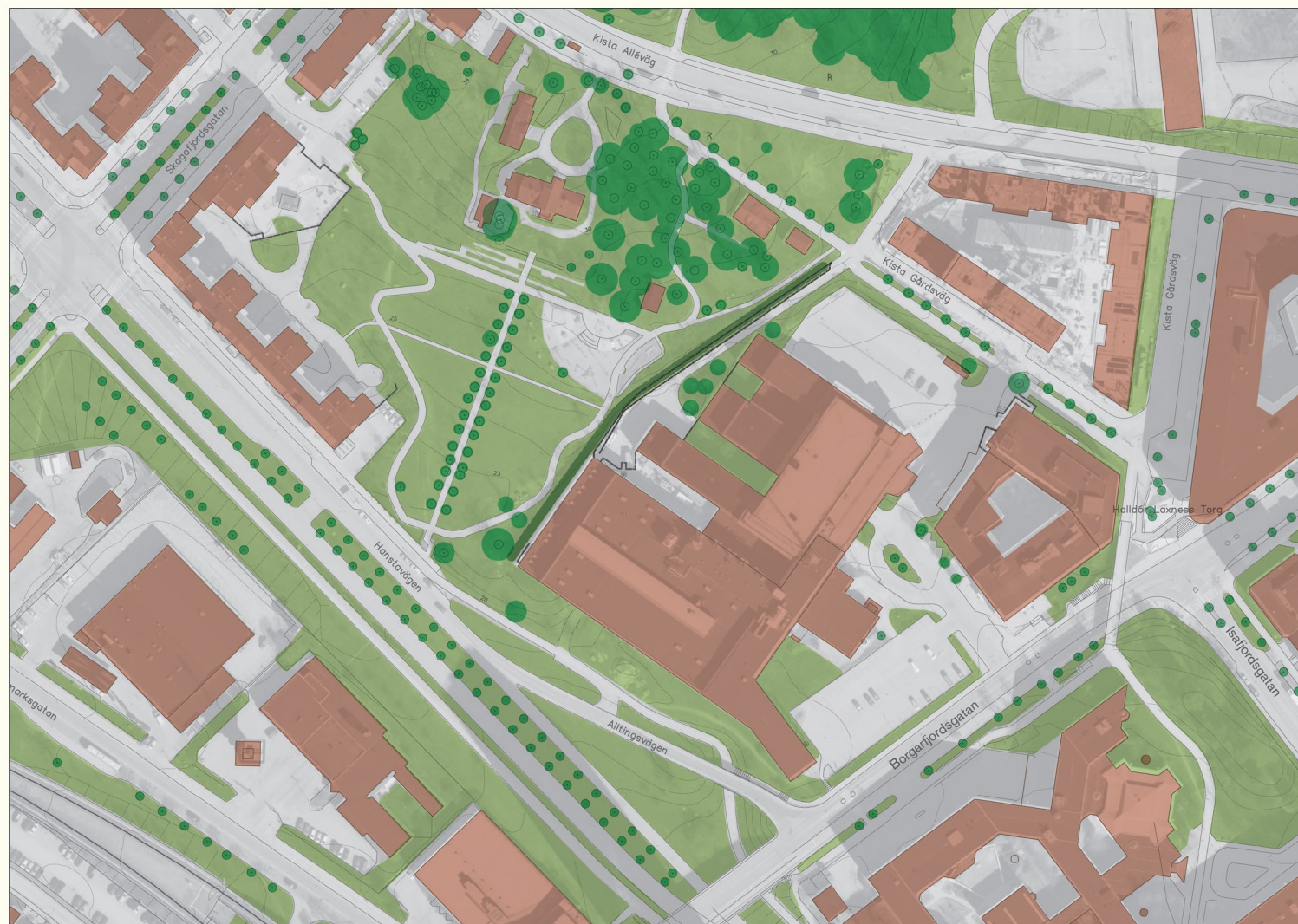

>> Nulägesbeskrivning

Karta nuläget

- Gröna öppna ytor
- Bebyggelse
- Träd
- Hårdgjorda ytor / gator
- Höjdlinjer / höjsiffra
- Gränsszon mellan Kistagårdsparken och Kv. Reykjavik

>> Nulägesbeskrivning

Gränsen mellan Reykjavik och Kistagårdsparken, inlastningsgatan, sikt mot sydväst.

Gränsen mellan Kista gård och Kv. Reykjavik, sikt mot söder från Kistagårdsparken

Gränsen mellan Kistagårdsparken och Reykjavik består av tät buskage-ridå, ett staket bakom ridån och en hög stödmur utmed Reykjaviks inlastningsgata. Gräns-stråket ligger på ungefär samma plats som en av Kista gårds f.d. vägdragningar. Terrängmodellering inom kv Reykjavik 1 har troligen varit anledning till uppförandet av stödmuren. Gränsen fungerar och upplevs som en barriär. Reykjaviks bebyggelse upplevs från parken delvis dold bakom den gröna skärmen, framför allt under växtsäsongen. Därmed påverkas alltså upplevelsen av stadsbilden från parken.

Bebyggelse på Kista gård

Gårdsbebyggelsen ligger på en liten platå med gårdsplanen vänd mot norr och trädgården mot söder. Kvar av den äldre gårdsbebyggelsen är huvudbyggnaden med tillhörande flygel, en källarbyggnad, ett brygghus samt två arbetarbostäder. Huvudbyggnaden, i lätt klassicistisk stil/kvardröjande empir med tillägg i schweizerstil och flygeln, i schweizerstil, har en välbevarad karaktär men underhållet är mycket eftersatt.

Arbetarbostäderna flyttades till nuvarande läge vid Kista alléväg 2009 och låg tidigare väster om gården. Den ena av dessa står på provisorisk grund och är i mycket dåligt skick.

Kista gårdsväg, den historiska vägen till gården från öster, rätades ut och breddades på omkring 1970. I samband med exploateringen runt Kista gård på 2000-talet har vägen gjorts smalare och fått funktion som gångväg.

Spår av äldre strukturer - Kista gård

Fastigheterna Kista gård 1 och 2 utgör rest av en agrar situation med gårdstomt och tillhörande trädgård i en sluttning ner mot det tidigare odlingslandskapet i söder.

Kista gårds bebyggelse på gårdstomten, framförallt inom fastigheten Kista gård 1, markeras av en större grupp av storgrova lövträd. Bebyggelsen, de stora träden och det högre läget medför att gränsen mellan gårdsmiljön och den f.d. trädgården, dagens stadsdelspark, fortfarande är avläsbar.

En bevarat naturparti med berg i dagen finns nordväst om huvudbyggnaden.

Kvar finns också en bit av Kista Gårdsväg, den västra delen närmast Kista gård i utträtad form, den östra delen ungefärlig i sitt ursprungliga läge (se kartan). Det finns några bevarade äldre lindträd som vittnar om alléns f.d. utseende, bl.a. ett storgrovt exemplar vid norra hörnet av Ericssonhuset (stadsdelsförvaltningen).

Gränsen mellan Kista gård och Reykjavik markerar ungefärligt en f.d. vägdragning från Kista gårdsväg mot söder (se kartan).

>> Nulägesbeskrivning

Bevarad äldre lind, Kista gårdsväg.

Karta spår av äldre strukturer

Åxlar som vittnar om trädgårdens f.d. orientering

F.d. vägdragning (ortofoto 1995)

Ursprunglig dragning Kista gårdsväg samt vägdragning mot söder (kartor 1901 och 1951)

Historisk övergång mellan Kista gård och Kistas f.d. trädgård som i dagsläget fortfarande kan upplevas

Äldre storvuxna träd

Större yta med berghällar.

>> Nulägesbeskrivning

Kv. Reykjavik 1

Fastigheten består av ett kompakt industrikravter med bebyggelse tillkommen i mitten av 1980-talet och början av 2000-talet.

Bebyggelsen i den södra delen uppfördes för Philips efter ritningar av René Pfenniger arkitektkontor och består av ett kontorshus i öster och ett industrihus i väster. Kontorshuset i sex våningar har en L-form med kortfasad mot Hanstavägen där den är knäckt för att ligga i linje med Forum andra sidan Borgarfjordsgatan. Fasaderna var fram till nyligen i gult tegel med korta fönsterband om fyra lufter i grå aluminium. Allt fasadtegel har putsats över och fasaderna har målats vita. I öster ansluter industrihuset som trappar ner till två våningar mot Kista gård. L-huset omsluter den öppna markparkeringen mot Borgarfjordsgatan mot vilken en lägre entré- och restaurangbyggnad vetter. De gröna ursprungliga glaspanelerna på entrébyggnaden har delvis plockats ner och ett utvändigt glastak ovanför entrén med lamparmaturer, som tillkom 1998, har avlägsnats.

Philips anläggning tillbyggdes mot norr år 2001 med ett kontorshus för Ericsson. Anläggningen ritades av Lund och Valentin vilka mest är kända som arkitekterna bakom Göteborgsoperan från 1994. Huvuddelen av kontorsvolymen, med som högst sju våningar, är förlagd till östra delen av fastigheten. Volymen öppnar upp sig åt väster i tre skänklar som trappar ner till två våningar närmast Kista gård. Kontorshuset har en sockelvåning klädd med ljus sten och ovanför denna en ljus putsfasad. Utmärkande för huset är den svängda avslutningen på östra fasaden med en uppglasad översta våning och ett nätt utskjutande skärmtak vid takfoten. Norr om kontorshuset finns en parkeringsplats.

Reykjavik 1: ovan-Philips "L-huset". Nedan-"Ericssonhuset".

Kv. Reykjavik 2

Fastigheten består av ett kontorshus från 1985 som ritades av arkitektkontoret Berg för Radiosystem Sweden AB. Fasaderna är uppbyggda med skulpturala betongelement med djupt sittande fönster och avfasad bröstning. Elementen är målade i en ljus grå kulör men har förmodligen varit omålade från början. Kontorshuset har liknande fasadelement, som ger en nybrutalistisk karaktär, förekommer på andra håll i Stockholm exempelvis Solna (kv. Nöten 5) och Danderyd (kv. Timmerhuggaren 2). Fastigheten har påbyggts och fått en ny entré på 2000-talet och rymmer nu Rinkeby-Kista stadsdelsförvaltning.

Borgarfjordsgatan

Borgarfjordsgatan löper från Danmarksgatan i söder till Torshamnsgatan i norr. Söder om Hanstavägen ligger bostadskomplexet Kista torn från 2016 med en höjd på 35 våningar.

Borgarfjordsgatan med IBM Forum närmast i bild, längre bort utmed vägen syns Kv Hornafjord 1, 2 och 3

Tornen flankerar Kista galleria och har en pendang i öster i form av Kista Science Tower från 2002. Norr om Hanstavägen har bebyggelsen en sammanhållen takfotshöjd på 5-6 våningar. En storskalighet präglar ändå gatan genom fastigheternas storlek med kvarterstora kontorsanläggningar som är utbyggda under en kort tidsperiod i en sammanhållen arkitektur.

Den arkitektoniskt kulturhistoriskt kanske mest intressanta anläggningen är IBM Forum, idag enbart forum, från 1985 ritat av Rosenberg och Stål arkitektkontor. Fasaderna är klädda med keramiska plattor i storleken 10x10 cm med ljus gråvit kulör. Kvadraten återkommer i fönstren som har utanpåliggande jalousier som gjorts till en del av arkitekturen. Intressant är också markgestaltningen med ett bevarat kuperat naturparti i norr, höjdskillnader som tas upp trappor och stödmurar i profilgjuten betong och fasader som nästan helt omges av gröna remsor med uppvuxna inhemska träd,

främst björk, även ovanpå parkeringsdäcken mot Hanstavägen. Även gångbron över Borgarfjordsgatan ingick i gestaltningen.

Norr om Forum ligger kv. Hornafjord 1 som bebyggdes 1985 med ett företagshotell. Arkitekt var Sten Ramel. Komplexet är uppbyggt av sju kvadratiska kontorsvolym, grupperade utmed gatorna i ett rutnätskvarter och sammanlänkade med uppglasade trapphus. Kontorsvolymerna fasader, som från början kläddes med mörkgult tegel, putsades vita 2010. Det intilliggande hotellet i kv. Hornafjord 2-3 är den enda 1980-talsbyggnaden utmed Borgarfjordsgatan som bevarar sina fasader i tegel. Det ritades av Egå arkitektkontor år JM och uppfördes 1987. Till hotellet hör en del med smålägenheter som var avsedda för forskare. Hotellets fasader är i rött tegel med inslag av brunglaserat tegel.

Ett sentida tillägg utmed Borgarfjordsgatan är kvarteret NOD från 2014, ritat av Scheiwiller Svensson arkitektkontor.

Kulturhistoriskt värde

Kulturhistoriska utgångspunkter

Utredningen har utförts med utgångspunkt i ett kulturhistoriskt perspektiv där alla byggnader, platser och miljöer som aktivt formats av människan definieras som kulturobjekt. Vilka kulturobjekt i form av byggnader, platser och miljöer som tillskrivs kulturhistoriskt värde beror på vilken kunskap och upplevelse de anses kunna förmedla, samt på hur välbevarade och tydliga de framstår.

Traditionellt identifieras kulturhistoriska värden utifrån två perspektiv: en bebyggd miljö som källa till kunskap om historien, respektive en bebyggd miljö som källa till upplevelse av historien. Som källa till kunskap om historien fungerar miljöer som ett fysiskt dokument som berättar till exempel om en viss tids samhällsanda, arkitektur, byggnadsteknik eller material. Miljöer som källa till upplevelse av historien bärs t.ex. av byggnaders eller miljöers arkitektoniska uttryck, dess material och konstnärliga gestaltning. Bebyggelsen och dess struktur inom området kan berätta om sin tids stadsplanering, arkitektur och sociala förhållanden, men också i en vidare bemärkelse om den sena delen av det svenska folkhemsbygget och den sociala bostadspolitik som bedrevs.

Möjlighet till kunskap och förståelse

Kista - del av 1970-talets stadsbyggande

Som del i det större området Norra Järva är Kista ett uttryck för det tidiga 1970-talets strävan att söka nya lösningar i stadsbyggandet. Ambitionen var att uppföra stadsdelar som både till innehåll och struktur var annorlunda än det som byggts tidigare. Bebyggelsen i Kistas arbetsplatsområdet är en del i den övergripande idén om ABC-staden. Planeringsprincipen för Norra Järva har stora **stadsplaneringshistoriska** och **samhällshistoriska** värden.

Arbetsplatsområdet i ABC-staden

I samband med elektronik- och informationsindustrins expansion under 1980-talet har Kista utvecklats till ett av Europas viktigaste kluster för företag och forskning inom it-branschen. De storskaliga kontorshusen har en mångfald av olika karaktärer. Utmed Borgarfjordsgata finns kontorsbebyggelse från 1980-talet och fram till 2000-talet och gestaltningen har sinsemellan stora variationer. Sammantaget har verksamhetsområdets bebyggelse **industrihistoriska** och **arkitekturhistoriska värden**.

Kista gård - bevarad helhetsmiljö

Kista gård 1 och 2 är en representativ jordbruksanläggning från 1700-1800-talet. Bebyggelsen illustrerar områdets ursprungliga karaktär som lantlig miljö bestående av åkrar och betesmarker, bevarad i en modern stadsmiljö. Gårdens herrgårdskaraktär utmärks genom byggnadernas placering och samspel med utemiljön och vittnar dessutom om rådande byggnadsskick, funktioner och sociala förhållanden på en större jordbruksfastighet. Få byggnader finns kvar från tiden före Kista stadsdels tillkomst med förmåga att berätta om Kistas tidigare historia.

Bebyggelsen tillsammans med de bevarade arbetarbostäderna vittnar både om äldre tidars stilideal och bostadsförhållanden för gårdens ägare och anställda.

År 2018 förstördes magasinsbyggnaden i en brand vilket är mycket beklagligt. Magasinet var gårdens enda bevarade ekonomibyggnad och ett viktigt pedagogiskt exempel på hus

knutna till jordbruket. Magasinet var gårdens statussymbol och det finns få av denna typ av byggnader bevarade i Stockholm. Kista gård 1 och 2 är blåklassad av Stockholms stadsmuseum vilket innebär synnerligen höga kulturhistoriska värden. Kista gård har **arkitekturhistoriskt värde**, **miljöskapande värde** och ett **pedagogiskt värde**.

Beskrivning av förslaget

Bakgrund

Som ett led i arbetet med att förverkliga visionen för **Kista Science City** godkände Stockholms kommunfullmäktige i september 2003 en strukturplan för bebyggelse och gator i Kista samt tog inriktningsbeslut om utbyggnaden av det nya gatunätet. Aktuell planförslag omfattas främst av delmålet levande stadsmiljö, som ska uppnås genom god infrastruktur och ett attraktivt utbud av boende, arbetsplatser, service, handel, kultur och fritid.

Kv Reykjavik 1

Fastigheten har en strategisk plats i omvandlingen av Kista från ett utpräglat verksamhetsområde med stark trafikseparering till en blandad stadsmiljö med gator med stadslivspotential. Syftet är att skapa en mer urban stadsmiljö där verksamhetsområdet kompletteras med andra funktioner med bl.a. butiker och bostäder främst i kvartersbebyggelse samt tydligare stråk och gaturum med potential i stadslivet.

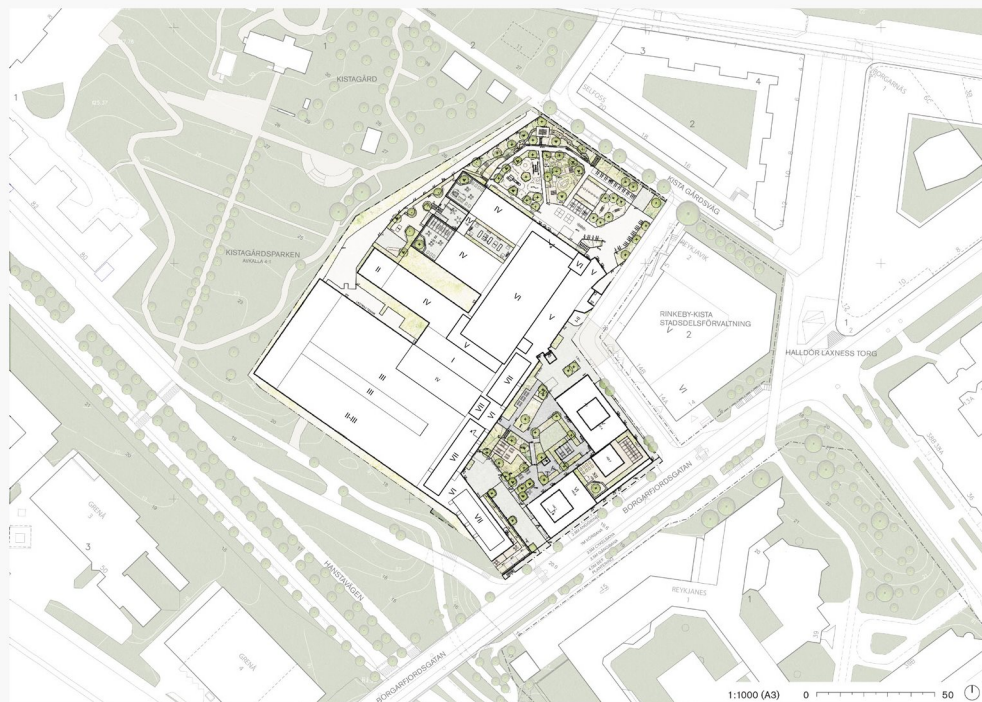
På fastigheten finns idag byggnader i sexvåningar med lägre byggnadsdelar mot Kista gård och bostadsbebyggelsen vidare mot Skagafjordsgatan och Hanstavägen. Byggnaderna används för kontor och verksamheter. Miljön mot Borgarfjordsgatan och Kista gårdsväg präglas av markparkering. Byggnaderna har en huvudentré mot Borgarfjordsgatan samt angöring för lastning och lossning mot Kista gård, i övrigt saknar fasaderna entréer. Den befintliga kontorsbebyggelsen inom fastigheten Reykjavik bildar en lång sluten fasad med baksida mot det öppna parkrummet vid Kista gård.

Planförslaget

Fastigheten utvecklas med ny bebyggelse samt omvandling av befintliga byggnader. Det befintliga VOLT-huset (L-huset) är tänkt att innehålla kontor, bostäder samt ett tillkommande penthouse på taket med bostäder. Resten av fastigheten är tänkt att fortsatt innehålla kontor/verksamheter. Den låga befintliga entré- och matsalsbyggnaden mot Borgarfjordsgatan föreslås rivas till förmån för en grön innergårdsmiljö. VOLT-huset hade ursprungligen gula tegelfasader men har nyligen omputsats helt vit.

Det befintliga Ericsson-huset föreslås inrymma kontor som idag samt en skola. Som yta för skolgård föreslås den befintliga parkeringsplatsen norr om byggnaden samt befintliga takterrasser. Ett tillägg i form av en glasad spång föreslås vid västra fasaden. Vid östra fasaden tillkommer en ny generös skolentré.

På dagens parkeringsplats utmed Borgarfjordsgatan föreslås en ny volym, det s.k. Borgarfjordshuset med en högdal i 12 våningar och två lågdalar i 5 och 6 våningar. Huset inrymmer äldreboende, bostäder och lägenhetshotell. Ett centralt element i Borgarfjordshusets utformning är dess inglasade entréplan. Gradängerna vid husets gavel är tänkta att förstärka kontakten mellan gård, gata och grannskap. Fasadmaterialets tonlitet går mot en dämpad rödaktig kulör med t.ex. glaserad keramik, tegel eller infärgad betong. Valet knyter an till tegelfasaderna med varm ton längre norrut på Borgarfjordsgatan.

Situationsplan 2021 03 29 Topia Landskapsarkitekter

Skolgård och bostadsgård

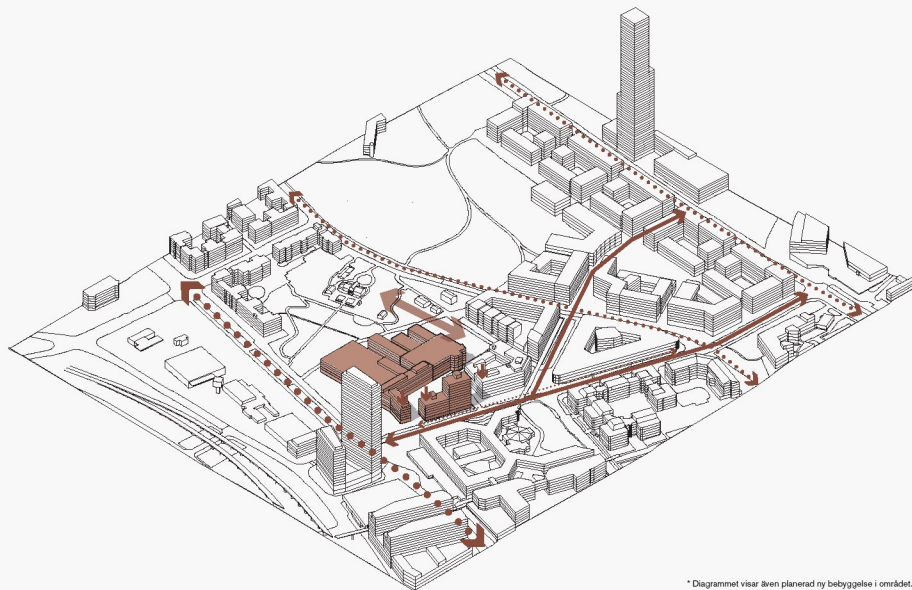
Gestaltningen av utemiljön är utförd av Topia landskapsarkitekter. Stora ytor på gårdarna krävs för att ta hand om dagvatten eftersom fastigheten har stor andel takyta. Planförslaget innebär nedsänkta områden på bostadsgården och skolgården med planteringar kan vid ev. skyfall ta hand om regnvatten.

Bostadsgården har uteplatser och vid äldreboendet finns en egen uteplats, planteringar och en gångslinga över planteringarna.

Skolgårdens inre delar är avsedda för yngre elever. I ytterkanterna finns områden avsedda för äldre elever. ca 600 elever ger en friyta på 5m² per elev, ca 400 elever ger en friyta på ca 7,5m².

>>Beskrivning av förslaget

LÅKA STADEN/ STADSDELEN

* Diagrammet visar även planerad ny bebyggelse i området.

Fasad norr, Ericssonhuset med nya glasade tillägg. Kjellander Sjöberg 20210329

Vy från parken. 2021 04 06

Vy från Borgarfjordsgatan mot öster /NOD. 2021 04 06

Vy från innergård mot huvudentrén & Lokalgatan. 2021 04 06

Vy från Borgarfjordsgatan mot söder och Kista torn. 2021 04 06

Konsekvenser för kulturmiljön

Enligt **PBL 2 kap. 6 §** *så ska ny bebyggelse utformas och placeras på ett sätt som är lämpligt med hänsyn till stads- och landskapsbilden, natur och kulturvärden på platsen och intresset av en god helhetsverkan. Vidare så ska bebyggelseområdets särskilda historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värden skyddas. Ändringar och tillägg i bebyggelsen ska göras varsamt så att befintliga karaktärsdrag respekteras och tillvaratas.*

Ericssonhuset och VOLT-huset (L-huset)

Planförslaget innebär en omprogrammering av det f.d. Ericssonhuset till skola. Byggnaden får en tillbyggnad i form av en glasad spång samt en generös entré mot öster.

L-huset omprogrammeras till bostäder och äldreboende samt får en tillbyggnad på taket.

Ändring av befintliga byggnader behöver förhålla sig till varsamhetskravet i plan- och bygglagen, d.v.s. 8 kap. 17 §, De ändringar som föreslås bedöms inte innebära ovarsamhet eller förvanskning.

Rekommendation

Befintliga björkträd väster om Ericssonhuset kan med fördel bevaras då de mildrar upplevelsen av bebyggelsefronten sett från Kista gård och Kistagårdsparken.

Skolgården

När Ericssonhuset föreslås bli skola innebär det att den befintliga parkeringsplatsen norr om byggnaden omprogrammeras till skolgård. De lägre taken mellan skänklarna som vänder sig mot Kista gård planeras att användas som rastplats för äldre elever.

Planförslaget anger att ca 600 elever ger en friyta på 5m² per elev, ca 400 elever ger en friyta på ca 7,5m².

Konsekvensen av en liten skolgård blir att det finns risk för ökad användning och dämed slitage på den närliggande kulturhistoriskt värdefulla Kistagårdsparken. Parken är tänkt att fungera som stadsdelspark för alla invånare.

Rekommendation

Utred möjligheten till ändrad vägdragning för inlastning till kontorshuset. Denna barriär är olycklig för platsens helhetsverkan och mötet med Kista gård. En annan vägdragning skulle kunna möjliggöra en ökad yta för skolgården vilket därmed minskar risken för slitage i Kistagårdsparken. Se historiska kartor i utredningen vad gäller tidigare vägdragningar vid Kista gård.

Mötet med Kista gård

Dagens upplevelse av Kista gårds östra gräns är ett grönt ogenomträngligt buskage som inte går att passera (se bilder på sidan 12). En anknytning mot kv Reykjavik 1 saknas. Den befintliga inlastningsvägen för lastbilar till kontorshuset ligger som en barriär mellan den planerade skolgården/Ericssonhuset och Kista gård. I Stadsbyggnadskontorets Start-PM (Dnr 2019-03406) anges att mötet med Kistagårdspark ska studeras i planprocessen.

Rekommendation

Problematiken med inlastningsvägen och den barriärverkan som den utgör bör studeras ytterligare. Syftet är då att skapa en bättre övergång mellan skolan och Kista gård samt att ge Kistagårdsparken en mer värdig avslutning utmed östra sidan som gör rättvisa åt de kulturhistoriska värdena.

Kista gårdsväg

Rekommendation

Kista gårdsväg finns med som allé på flera historiska kartor (1862, 1901, 1951). Förslaget bör ta hänsyn till en sammanhängande lindallé som tillåts dominera.

Borgarfjordshusets skala

Borgarfjordshuset planeras med en högdal på 12 våningar och kommer bli synlig från Kista gård. Sett i sitt sammanhang bedöms förslaget inte medföra negativa konsekvenser för kulturmiljön. I närområdet finns redan flera höga byggnader uppförda. Detta medför att upplevelsen av stadsbilden från Kista gård inte förväntas förändras väsentligt.

Borgfjordshuset i sitt sammanhang

Kista är ett av Europas viktigaste kluster för företag och forskning inom it-branschen. I Kistas verksamhetsområde och längs med Borgarfjordsgatan har det resulterat i en storskalig kontorsbebyggelse. Bebyggelsens utformning kännetecknas av stor frihet och variation, flera har idag arkitekturhistoriska värden.

I Kista verksamhetsområde uppfördes många byggnader i tegel. Närmast Kista gård gavs byggnaderna en ljusare färgpalett. Det är olyckligt att både L-huset i kv Reykjavik 1 och fastigheten i kv. Hornafjord 1 har putsats kritvita i sentid. Båda är ursprungligen uppförda i tegel.

Det nya Borgfjordshuset föreslås uppföras med en dämpad rödaktig tonalitet där materialet kan vara antingen glaserad keramik, tegel eller infärgad betong. Att anknyta till en varmare (tegel) kulör i kvarteret är positivt och ger en välbehövlig materialitet till miljön.

En väl genomtänkt trädplantering av Borgfjordsgatan, med tillräckliga mått och lämpliga trädslag, kan också bidra positivt till Borgarfjordsgatans helhetsverkan.

Rekommendation

Viktigt att sätta kvarteret i relation till hela Borgarfjordsgatan vad gäller materialitet, ton och gestaltning av yttre miljön för en balanserad helhetsverkan.

Nyréns Arkitektkontor